

ЩОДО ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО АСПЕКТУ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ ТЕРОРИСТА ЗА ШКОДУ, ЗАВДАНУ НАСЕЛЕННЮ УКРАЇНИ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ

ON THE CIVIL LAW ASPECT OF THE LIABILITY OF THE TERRORIST STATE FOR THE DAMAGE CAUSED TO THE POPULATION OF UKRAINE AS A RESULT OF THE WAR

Полішко О.Д., студентка III курсу юридичного факультету
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Бондар О.С., к.ю.н.,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

У нашій статті досліджено такий вид недовоговірного зобов'язання, як відшкодування шкоди в цивільному законодавстві та інститут міжнародно-правової відповідальності за не добросовісне виконання зобов'язань, не відшкодування завданої державі шкоди та особливості відшкодування шкоди завданої збройній агресії державою терористом. Ми пропонуємо розглянути детальніше фактичні збитки завдані збройними конфліктами – тобто зобов'язання держави у відшкодуванні шкоди, що завдано майну і життю громадян потерпілої держави у цивільно-правовому аспекті. У ході написання наукової роботи було досліджено: зміст – міжнародно-правова відповідальність держави-агресора та захист інтересів потерпілого; об'єкти відповідальності за нанесену шкоду – майно і життя громадян потерпілої держави; предмет – міжнародно-правовідносини, реалізацію яких спрямовані права та обов'язки суб'єктів (наприклад, репарації, компенсація тощо); учасники, цивільно-правового делікту – юридичні суб'єкти публічного і приватного права (держави – агресор і потерпіла держава); широко розкрито проблема участі держави-агресора у цивільно-правових відносинах потерпілої держави, пов'язаних з відшкодуванням шкоди громадянам та міжнародно-правову відповідальність країни, що порушує міжнародні права; відстежено об'єктивну відповідальність держави порушниця та відшкодування за заподіяну шкоду між державами; розкрито проблему не тільки у міжнародному праві щодо відшкодування шкоди та в українському законодавстві; підкреслено особливості застосування обставин, що виключають протиправність діяння держави; кваліфікації діяння як міжнародно-протиправного; визначено наявну нормативно-правову базу щодо відшкодування шкоди у майнових і немайнових аспектах; детермінація деліктне зобов'язання, недовоговірне зобов'язання, зобов'язання з відшкодування шкоди. Відбудова нашої країни починається з суто матеріальної компенсації, майнових благ. Конституція України у ст. 41 зазначає, ніхто не може бути позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним. Також моральна школа сама по собі є суспільною, громадсько-етичною категорією кожної держави. Як правова категорія моральна шкода виражається як втрати особи, що носять не майновий характер, внаслідок моральних чи фізичних страждань, або інших негативних явищ, заподіяні фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб. А вже під час повномасштабної війни вся нація морально потерпає від наступів ворога. Статтею 27 Конституції України встановлюється обов'язок держави – захищати життя людини; Конституція України проголошує Україну соціальною і правовою державою, в якій людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Ми повинні відновлювати свої права і свободи окрім національного, ще на міжнародному рівні, адже з цього починається відродження нашої країни. Щодо національного рівня, ми проаналізували новий Закон України 2923-IX від 23.02.2023, який регламентує компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок воєнних дій і визначили, що його положення не відповідають Конституції України.

Ключові слова: цивільно-правова відповідальність, міжнародно-правові відносини, зобов'язання, делікти цивільного права, деліктне зобов'язання, деліктні правовідносини.

His article examines such a type of non-contractual obligation as compensation for damage in civil law and the institute of international legal liability for failure to fulfill obligations in good faith, failure to compensate for damage caused to the State and the specifics of compensation for damage caused by armed aggression by a terrorist. We propose to consider in more detail the actual damage caused by armed conflicts, i.e., the State's obligations to compensate for damage to property and lives of citizens of the affected State in the civil law aspect. In the course of writing this research paper, the following was investigated: content – international legal liability of the aggressor state and protection of the victim's interests; objects of liability for damage – property and lives of citizens of the injured state; subject – international legal relations, the realization of which is aimed at the rights and obligations of subjects (for example, reparations, compensation, etc.); participants to a civil tort are legal entities under public and private law (the aggressor State and the injured State); the problem of participation of the aggressor State in civil relations of the injured State related to compensation for damage to citizens and international legal liability of the country violating international law is widely covered; the objective liability of the offending State and compensation for damage between States are traced; the problem is revealed not only in international law on compensation for damage and in Ukrainian legislation; the peculiarities of applying the circumstances excluding the unlawfulness of a State's act are emphasized; qualification of an act as internationally wrongful; determination of the existing legal framework for compensation for damage in property and non-property aspects; determination of the tort obligation, non-contractual obligation, and obligation to compensate for damage. The reconstruction of our country begins with purely material compensation, property benefits. Article 41 of the Constitution of Ukraine states that no one shall be deprived of the right to property. The right to private property is inviolable. Also, the moral school itself is a public, social and ethical category of every state. As a legal category, non-pecuniary damage is expressed as a person's losses that are not of a property nature, as a result of moral or physical suffering, or other negative phenomena caused to an individual or legal entity by illegal actions or inaction of other persons. During a full-scale war, the entire nation suffers morally from the enemy's attacks. Article 27 of the Constitution of Ukraine establishes the duty of the state to protect human life; the Constitution of Ukraine proclaims Ukraine a social and legal state in which a person, his or her life and health, honor and dignity, inviolability and security are recognized as the highest social value. We must restore our rights and freedoms not only at the national level, but also at the international level, because this is where the revival of our country begins. We must restore our rights and freedoms not only at the national level, but also at the international level, because this is where the revival of our country begins. As for the national level, we analyzed the new Law of Ukraine 2923-IX of 23.02.2023, which regulates compensation for damage and destruction of certain categories of real estate as a result of hostilities, and determined that its provisions do not comply with the Constitution of Ukraine.

Key words: civil liability, international legal relations, obligations, torts of civil law, tort liability, tort legal relations.

Вступ. Починаючи з 24 лютого 2022 року в Україні введений воєнний стан через повномасштабне вторгнення Російської Федерації (далі – РФ). Був виданий відповід-

ний Указ Президента № 64/2022, у якому вказується про особливий стан країни, її правовий режим, який вводиться при загрозі національній безпеці. Сьогоденний стан меш-

канців на окупованій території і громадян в цілому є вкрай вразливим від дій російської агресії, яка нищить домівки, вулиці, квартали, міста та вбиває мирних жителів. З юридичної точки зору, в якій ми надалі розглядаємо в науковій роботі, порушуються крім міжнародного публічного та приватного права, конституційне право, приватне право людей країни, що страждає від воєнних дій. Російська агресія завдала українському народу та державі неабиякі витрати: загибель військових та цивільного населення, пошкодження житла, руйнування інфраструктури, знищення культурної спадщини, моральний гніт населення, ідеологічне пригнічення народної культури, тощо.

Актуальність. З огляду на стан законодавчої забезпеченості, ця наукова стаття допоможе правникам у реалізації написання відповідного нормативно-правового акту та окреслити міжнародній спільноті про наявні прогалини у міжнародно-правовій відповідальності держави-агресора і у зв'язку з цим забезпечить створення конкретного, цивільно-правового механізму відшкодування громадянам, які опинилися у скрутному становищі через атаки ворога і сформулює відповідний орган (комісію) з відновлення прав України від наслідків війни та порядок відшкодування шкоди завданої майновим і немайновим благам українцям.

Стан наукового дослідження. На дану тематику не було знайдено доцільних наукових робіт які доцільно окреслили проблематику цивільного законодавства щодо участі у деліктних зобов'язаннях держави-терориста, але можемо зазначити тих науковців, які з різних аспектів сконструювали свої наукові знання про деліктні зобов'язання щодо відшкодування шкоди у своїх працях, а саме: Касинюк І.В., Касьян А.В., Спесівець Д., Верд'кал В.А., Гадірлі Т.А., Касинюк І.В., Полішко Н.Л., Грабович Т.А. та ін.

Мета наукової роботи полягає у здійсненні аналізу: наукових робіт і нормативно-правових актів, що стосуються цивільно-правової і міжнародної відповідальності, а вчасності цивільно-правове відшкодування шкоди населенню України від збройної агресії; статей Цивільного Кодексу України з урахуванням воєнного стану; визначити, як і звідки походить інститут міжнародної відповідальності – відшкодування шкоди, провести ретроспективний аналіз зобов'язального права у аспекті недоговорних відносин.

Виклад основних положень. Зобов'язальний вид відшкодування шкоди у сучасному цивільному законодавстві України бере свої витoki з правової системи стародавнього риму в основному структурному розділі зобов'язального права – деліктне зобов'язання.

Зобов'язальне право є основним розділом римського цивільного права. Зобов'язання, відповідно до формули римського права, це правові окови, що змушують виконати що-небудь одну особу відповідно до законів держави відносно іншої особи. Сутність зобов'язання полягає в тому, щоб примусити іншу особу щось дати, зробити або надати. Предметом виконання зобов'язання за загальним правилом є об'єкт зобов'язання, який без згоди кредитора не може бути замінений іншим предметом [1, ст. 153–157].

Тобто, після з'ясування загальних положень зобов'язального права можемо провести аналогію між суб'єктами з нашої ситуації: громадянин України (кредитор), який втратив майно або близьких родичів, чи зазнав каліцтва має право за законодавством України та за міжнародним приватним правом домогтися відшкодування фактичних збитків від РФ (боржник). Загально відомо, що зобов'язання виникають на підставі договору, якщо умови договору не виконували або виконувались неналежним чином, то у боржника виникає відповідальність перед кредитором. Але в нашій ситуації ніхто не з ким не укладав договору.

Якщо у договірних зобов'язаннях кожна із сторін є як кредитором так і боржником, то у деліктних: одна є тільки

кредитором, а інша – боржником. Кредитор – це особа, якій завдану шкоду (потерпілий) [2, с. 349].

Особливе значення в давнину надавалося відповідальності за не дотримання договірних зобов'язань і за відмову нести відповідальність у формі штрафу. Договірні зобов'язання скріплювалися клятвами, що закликали в свідки богів. На винуватця порушення договору накладалися грошові пені на користь якогось божества, а при непокорі цим вимогам могли прийматися примусові заходи аж до оголошення «священної війни». До прикладу, союзна конференція в Спарті (432 р. до н.е.) була скликана з приводу порушення Афінами договору 445 року, що утворював Пелопонезський союз. Деякі делегації вимагали застосування санкцій проти Афін у вигляді початку проти них воєнних дій. Більшість визнала, що договір був порушений Афінами і що неминучим наслідком цього є війна [3, с. 56]. Загально відомо, що в давні часи втрата «доброго імені», тобто втрата моральної відповідальності, вважалася більш вагомим від матеріальних втрат. Дослідники підкреслюють, що становлення інституту міжнародної відповідальності посприяла договірна практика древніх держав.

Тобто, після з'ясування загально-історичних положень інституту міжнародно-правової відповідальності, можемо провести аналогію між суб'єктами ситуації, яка склалася в Україні. Російська Федерація (країна-агресор) порушила Протокол Мінських угод (5 вересня 2015 р.) і Комплекс заходів щодо виконання Мінських угод (11–12 лютого 2015 р.) тим, що глава країни-агресора підписав укази про визнання Російською Федерацією «незалежності» «ДНР» та «ЛНР» (21 лютого 2022 року) і тим самим підтверджувала свідомий односторонній вихід з Мінських домовленостей та розпочала повномасштабне вторгнення у суверенну незалежну державу – Україну.

Деліктні зобов'язання ґрунтуються на принципі генерального делікту, згідно якого кожному забороняється завдавати шкоду майну чи особі. Отже, будь-яке завдання шкоди іншій особі вважається протиправним, якщо особа не уповноважена на це. Деліктами в римському праві визнавалися тільки ті правопорушення, які були вказані в законі [4, с. 112–114].

З огляду на зміст книги п'ять Цивільного Кодексу України (далі – ЦКУ), одним з підрозділів якої є Недоговірні зобов'язання, а Глава 82 присвячена питанням про відшкодування шкоди, ми бачимо, що у системі зобов'язального права існує вид недоговорних зобов'язань, зміст таких зобов'язань полягає у відсутності укладеного між сторонами договору, відповідно до певних юридичних фактів.

Цивільне законодавство України не дає визначення «зобов'язання із заподіяної шкоди» (деліктного зобов'язання). Але за загальним правилом вихідним із зобов'язання виступає покладання обов'язку на учасника делікту, який за достатньо підстав є кривдником, здійснити компенсацію на користь іншого учасника який постраждав. В цивілістичній науковій літературі зазначено, що деліктне зобов'язання є одним із найефективніших цивільно-правових засобів захисту і відновлення прав та інтересів особи. Обов'язок є ключовим у відшкодування шкоди, що здійснюється в рамках охоронних цивільних правовідносин.

За сучасним цивільним правом, суб'єктами відшкодування шкоди можуть бути: фізична деліктноздатна особа згідно з ЦКУ у ст. 1179 визнається особа, яка досягла 14 років та не визнана недієздатною, крім випадків, визначених ч. 2 ст. 1179 ЦКУ і юридичні особи. В нашій ситуації приклад наступний, суб'єктом, що має відшкодувати завдану шкоду життю та \ або майну потерпілого, є Російська Федерація – юридична особа публічного права, яка породжує і надалі порушення приватних прав українського народу. З приводу точного кваліфікування країни-агресора, як юридичну особу у ролі відпо-

відача в цільних правовідносин ми не можемо, адже сама по собі держава представляє публічно-владні права, а не приватні і по суті не може брати участь цих деліктних відносинах приватного правового характеру. Але з причин відсутності загальноновизнаних ознак для надання статусу юридичної особи для країни-агресора та уникнути «подвійної» правосуб'єктності є завданням подальших наукових розвідок та нагальної законодавчої активності в цьому напрямку, які, на нашу думку, є надзвичайно важливими. Так, І.В. Спасибо-Фатєєва зазначає, що надання органам держави статусу юридичної особи вимагає не лише їхня безпосередня участь у приватних відносинах, але й виконання дій для набуття державою цивільних прав і обов'язків. Аналогічна позиція щодо зарахування держави до юридичних осіб публічного права підтримується А.С. Довгертом.

ЦКУ забезпечує захист прав і інтересів громадян всередині країни, тобто внутрішні деліктні правовідносини в яких боржником не є інша країна. Це питання регулюється Законом України «Про міжнародне приватне право», що спеціалізується у сфері приватноправових відносин з іноземними елементами.

Тобто, у ЦКУ не має відповідної додаткової статті та підстави де інша країна є учасником деліктних відносин, за якою можна було притягнути, щоб відшкодувати шкоду завдану новим суб'єктом саме країною-агресором, але цю функцію виконуватиме міжнародне приватне право. Українське цивільне законодавство потребує у новому нормативно-правовому акті, який зможе вивести на міжнародний рівень кримінальні правопорушення які особливо були завдані життю, здоров'ю нашим громадянам та завдану майнову шкоду для того, щоб був спрощений шлях доказування неправомірності дій і для подання позову та кожен українець (кредитор) міг відновити свої права і інтереси. Є нагальна потреба дивитися на цю ситуація у міжнародному розрізі, у міжнародних правовідносинах, адже держава-агресор повинна нести відповідальність за протиправні діяння і виконувати деліктні зобов'язання у вигляді репарацій. Пеллет А. зазначав, що де немає відповідальності, немає (міжнародного) права.

В змісті підстав (ст. 1166) виникнення відшкодування шкоди полягає не у відповідальності – застосування санкції статті, пов'язане з осудом поведінки порушника (боржника) у невиконанні зобов'язання, тобто, завжди має за мету виховний характер, а у самому відшкодуванні – захист інтересів потерпілого за наявності складу правопорушення: а) факту заподіяної шкоди; б) протиправна дія порушника шкоди; в) наявність причинного зв'язку між протиправною дією та шкодою.

Також зауважимо, що вина порушника не вимагається для виникнення зобов'язання. Порушення абсолютних майнових і особистих немайнових прав породжуються за умови протиправних та не протиправних дій.

В нашій статті розглядається міжнародний конфлікт, який спричинився нападом армії Російської Федерації на українські землі і все це зумовлюється територіальним питанням. Це національне питання територіальної цілісності почали розглядати після подій 2014 року на сході України.

На практиці світ побачив проблематику міжнародної відповідальності у таких протистояннях як Російської Федерації проти України. А. Грінспер наголошував, що «особливістю таких війн за ресурси полягає у приховуванні реальних причин під іншими формальним приводами, що надають «шляхетності» державам-агресорам та створюють їм образ «рятівників світу». Тобто у вищезазначеному контексті тероризм є вигідним для держав-агресорів, оскільки боротьба із ним в очах світового співтовариства виправдовує будь-які агресивні дії.

Поняття «шкода» у цивільному законодавстві розглядається у двох видах, а саме виділяють моральну (ст. 23 ЦК України) та майнову (ст. 22 ЦК України) шкоду.

Майнова шкода – це така шкода, яка була завдана неправомірними діями чи бездіяльністю, щодо немайнових прав людини або юридичної особи, що відшкодовується у повному обсязі, яка її завдала.

Шкода полягає у будь-якому знеціненні блага, що охороняється правом та законом, а майнова шкода – у зменшенні майнової сфери потерпілого, що, своєю чергою, тягне за собою негативні майнові наслідки для правопорушника [5, с. 132–133].

Моральна шкода – це глибокі переживання особи в результаті порушення її блага, частіше всього нематеріального характеру. Мають місце моральні переживання, тобто психічні страждання особи, які викликані, зокрема втратою чи травмуванням близьких осіб [6, с. 53–55].

Щодо розміру моральної компенсації. Лише суд визначає розмір відшкодування, бо не існує закону який обчислить розмір компенсації. У судовій практиці щодо компенсації моральної шкоди не підлягають обов'язкове застосування єдиної формули обчислення.

Щодо осіб, які мають право на відшкодування моральної шкоди, завданої смертю фізичної особи то у ч. 2 ст. 1168 ЦКУ зазначено, що ними є: чоловік (дружина), батьки (усиновлювачі), діти (усиновлені), а також особи, які проживали з нею однією сім'єю [7].

А також, мають право на відшкодування непрацевдатні особи, які були на утриманці потерпілого або мали на день його смерті право на одержання від нього утримання, а також дитина потерпілого, що народжена після його смерті.

Зробимо огляд ЦКУ у контексті участі держави у цивільному делікті за умови законних підстав відшкодування шкоди за завдану моральну шкоду, які зазначені у ст. 1167.

Наша стаття розглядає можливість участі держави у цивільних правовідносинах визнається за такими обставинами, положеннями чинного цивільного законодавства України прямо встановлює у ст. 1173–1175, що ці норми використовуються для застосування стосовно органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим або органів місцевого самоврядування, їх службових та посадових осіб.

Але наша проблематика, на яку ми звертаємо нашу увагу, не стосується участі України її органів влади та службових осіб в ролі відповідача у цивільному позові. Ми бачимо, що положення ЦКУ не присвячується питанню відшкодування шкоди завдана країною-агресором у ході воєнних дій.

Виходячи із контексту статей 1173–1175 ЦКУ, надається можливість встановлення держави і її державного органу відповідачем у позові, бо у даних статтях використовуються такі чіткі назви окремих органів державної влади як «Автономна Республіка Крим».

У зв'язку з цим питання відповідальності Російської Федерації за шкоду, завдану в ході збройної агресії проти України, повинні вирішуватись, зокрема на підставі загальних положень про цивільно-правову відповідальність, розміщених у межах глави 82 ЦК України.

Перебування військовослужбовців РФ на території України є незаконним і ці військовослужбовці виконують незаконний, з точки зору міжнародного права, але все ж таки наказ російського командування, а тому реалізують правосуб'єктність держави-агресора, а не особисто свою правосуб'єктність.

Окремий військовослужбовець, як приватна особа, не може оголошувати війну державі, оскільки у цьому простежується різнорівневість статусів учасників війни, яка може вестися між міжнародно публічними утвореннями, а не між публічним утворенням і приватною особою. У зв'язку з цим у такій ситуації військовослужбовець виконує наказ вищого військового керівництва, який є суб'єктом органів державної влади яка носить публічний

характер і своїми діями представляє свою державу. Він не сам за своєю волею як цивільний приїхав на територію України, а в межах військової спец-операції. У зв'язку з чим у такий спосіб він реалізовує правосуб'єктність Російської Федерації, яка і повинна нести відповідальність за його дії на території України [8, с. 204–214].

Таким чином, аналізуючи наукову літературу щодо включення іншої держави у конструкцію цивільних правовідносин дало поштовх для розквіту концепції гуманітарних міжнародних прав людини під час війни, механізму відповідальності держави-агресора і громадянина України.

У постанові ВП ВС від 12 травня 2022 року у справі № 635/6172/17, провадження № 14-167цс20, зазначено обов'язкові складові позову про відшкодування Україною (майнової, моралі) завданої терористичними актами в періоді проведення АТО, операції Об'єднаних сил для того, щоб його задовольнити. Для цього потрібно з'ясувати і висунути у своєму позові таке: 1) обґрунтована підстава позову – встановлення тих обставин, з якими пов'язані позовні вимоги і саме з яких можна встановити, порушення Україною обов'язків за Конвенцією (негативного, позитивного матеріального чи позитивного процесуального); 2) територіальна юрисдикція – з'ясувати чи мала Україна в сенсі ст. 1 Конвенції юрисдикцію щодо гарантування прав і свобод на тій території, на якій, за твердженням позивача, відбулося порушення (негативні чи позитивні обов'язки); 3) якщо суд встановить, що Україна здійснювала юрисдикцію на певній території в момент, коли відбувалися події, з якими позивач пов'язує свою вимогу, тоді треба встановити, чи належно наша держава виконала свої конвенційні обов'язки, в чому воно полягало, якими були наслідки та причинно-наслідковий зв'язок між ними неналежним виконанням відповідного обов'язку; 4) чи є підтвердження всіх цих фактів (належні, допустимі, достовірні та достатні докази).

Отже, на сьогодні наше законодавство знаходиться у стадії формування щодо участі держави-агресора у цивільних справах та відшкодування шкоди потерпілим особам. Верховна Рада України прийняла від 23.02.2023, який набирає чинності 22.05.2023, Закон України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України» 2923-IX [9], який не відповідає положенням чинної Конституції України. Без умовно прийняття цього

законопроєкту є зрушенням з мертвої точки, але проаналізувавши тільки перші статті цього закону, ми побачили цю конституційну невідповідність, а саме: у п. 1, ч. 1, ст. 2 Закону 2923-IX зазначено, що отримувачами компенсації є лише фізичні особи – громадяни України, тим самим порушують ст. 26 Основного Закону – не включаючи у перелік отримувачів компенсації іноземців та осіб без громадянства, які мають такі самі права та обов'язки, як і громадяни нашої держави. Наша країна забезпечує захист усім суб'єктам права власності і господарювання, усі суб'єкти права власності рівні перед законом за ст. 13 Конституції України. На нашу думку, цей Закон має бути переробленим і допрацьованим, адже через такі прогалини, правова система все більше поглиблюватиметься у проблеми, окрім цивільно-правових, ще і конституційних колізій.

Висновок. Для того щоб розпочати розгляд судом справи за цивільним позовом потерпілої у ході збройної агресії Російської Федерації особи проти цієї держави, з технічної точки зору необхідно подолати забезпечення імунітету. Ми констатували, що на території України війська Росії і держава Росія не користуються імунітетом, оскільки виходять за його територіальні межі у зв'язку з чим на території України відповідні суб'єкти діють як приватні особи. У зв'язку з цим як не подивитись на цю ситуацію, проте наведені вище порушення перебувають за межами суверенітету Російської Федерації у зв'язку з чим у межах цивільно-правового порядку України вона виступає порушником суб'єктивних цивільних прав і законних інтересів фізичних, юридичних осіб, держави чи територіальних громад відповідно. Також Європарламент підтримав резолюцію про визнання Російської Федерації державою-спонсором тероризму і у зв'язку з цим Європарламент закликав ЄС та його держави-члени розробити правову базу для визначення держав як спонсорів тероризму та механізми обмежувальних заходів проти цих країн. Євросоюз повинен буде визначитися, що саме він розуміє під словосполученням «держава-спонсор тероризму» і які юридичні наслідки очікують на країну, щодо якої буде застосовано цей термін. Але у Євросоюзі немає правової бази для визнання третьої країни державою, яка підтримує тероризм. Немає і документів, які б регламентували санкції щодо держави-спонсора тероризму або якимось чином описували правила взаємодії з такими країнами. З цієї причини резолюція Європарламенту поки не матиме жодних юридичних наслідків для Російської Федерації. Нагадаємо, що 17 березня Міжнародний кримінальний суд Гааги видав ордер на арешт лідера РФ Володимира Путіна як воєнного злочинця.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варгаракі І. М. Особливості виконання зобов'язання за римським правом. *Актуальні проблеми держави і права*. № 31.2007 р. С. 153–157
2. Цивільне право України: в 2 т. / за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000». 2014 р. Т. 2. 428 с.
3. Грабович Т.А. Генеза концепції міжнародної відповідальності держав: наукова стаття. *Правова держава. Міжнародне право*. № 39. 2020 р. С. 56.
4. Полішко Н. Л., Грінчук Д.В. Поняття та мета деліктних зобов'язань. *Національна безпека у фокусі викликів глобалізаційних процесів в економіці матеріали VIII-ої Міжнародної наукової Інтернет-конференції (м. Київ – м. Rzeszów, 14–15 жовтня 2020 року)*. Київ, 2020 р. С. 112–114.
5. Казмірчук В. М., Марущак К. Ю. Відшкодування майнової шкоди цивільному законодавстві: тези доповідей. *Актуальні проблеми правового регулювання в Україні та країнах ближнього зарубіжжя: матеріали XI міжнародної науково-практичної Інтернет конференції*. (Львів 28 грудня 2021 р.). Львів, 2021 р. С. 132–133.
6. Максимович Р. Л. Про відшкодування моральної шкоди, завданої кримінальним правопорушенням. *Українська модель кримінальної юстиції: блукаючи задзеркаллям. VI (XIX) Львівський форум кримінальної юстиції: збірник матеріалів науково-практичної конференції* (Львів, 17–18 вересня 2020 року). Львів, 2020 р. С. 53–55.
7. Цивільний кодекс України. (*Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2003, №№ 40–44, ст. 356). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 25.04.2023)
8. Ведькал В.А., Гадірлі Т.А. Імунітет держави, його види та концепція реалізації. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 9/2021. С. 296–298.
9. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України:

Закон України від 23.02.2023 № 2923-IX, набирає чинності 22.05.202. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-IX#Text> (дата звернення: 25.04.2023).

10. Про визнання Російської Федерації державою-спонсором тероризму: Постанова Європарламенту від 23.11.2022 р. 2022/2896(RSP). URL: [https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?lang=en&reference=2022/2896\(RSP\)](https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?lang=en&reference=2022/2896(RSP)) (дата звернення 25.04.2023).

11. Касинюк І.В. Колізії правового регулювання міжнародної відповідальності держав за вчинення акту агресії. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. Випуск №34. Том 3. 2015 р. С. 141–143.*

12. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 р. №2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 25.04.2023).

13. Спесівец. Д. Іноземна держава як суб'єкт цивільно-правової відповідальності за шкоду, завдану в ході збройної агресії (війни): монографія. Концептуальні проблеми правового регулювання відносин умовах війни. Вид. «Завжди Поруч». Луцьк. 2022 р. С. 204–214.

14. Касьян А.В. Репарації як спосіб відшкодування шкоди, завданий війною: тези доповідей. Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів: VI Міжнародної науково-практичної конференції (Суми, 19–20 травня 2022 року). Суми. 2022 р. С. 119–121.

15. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/conv#n4537> (дата звернення: 25.04.2023).